

УДК 371.331:378.661

Філіппова Л.В.

ПРОБЛЕМИ ЧИТАННЯ ЛЕКЦІЙНОГО МАТЕРІАЛУ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті розглядається роль лекцій в навчальному процесі, її функції у вищих навчальних медичних закладах. Вплив викладання лекційного матеріалу на пізнавальний інтерес та на розвиток професійної мотивації майбутніх спеціалістів. Запропоновано метод ведення лекційного матеріалу та метод доопрацювання лекційного матеріалу. Наведені два типи викладання лекційного матеріалу, які найчастіше можна використовувати на перших курсах медичних закладів.

Ключові слова: лекція, навчальний процес, професійна мотивація, викладання лекцій, метод читання лекційного матеріалу, типи лекцій.

Слово «лекція» несе в собі певний зміст (від латинського *lectio*) і означає читання. Лекція займає провідне місце в організації навчально-виховного процесу. Вона знаходиться в тісному взаємозв'язку з усіма іншими видами навчальних занять з семінарськими, практичними та лабораторними роботами.

З того моменту, як з'являються перші університети, в середньовіччі до середини ХІХ століття лекції займали головне місце в навчальному процесі. Це була єдина форма передачі знань слухачеві. Інколи для доповнення лекції проводили диспути, але практичних занять не було. Методика викладання лекційного матеріалу з роками змінювалася. Якщо в середньовіччі лекція – це було читання першоджерела і поступово вводились коментарі, то вже в ХVІІ – ХVІІІ століттях, особливо після появи книгодрукарень, лекція набуває форми вільного викладу наукового матеріалу.

З ростом наукових та технічних знань виникає потреба у введенні практичних занять в університетах. Семінарські заняття повинні були стимулювати до активних дій студентів, формувати самостійність та навчити застосовувати отримані на лекціях знання в практичному житті. При поступовому збільшенні частки семінарських та практичних занять у навчально-методичних планах відбувається скорочення лекційних годин, бо вважалося, що головна мета лекції зробити ознайомлення з дисципліною, надихнути студента далі самостійно працювати за літературними джерелами та опрацьовувати матеріал. Внаслідок такої дії в 30-ті р., в деяких університетах з'являється «бригадно-лабораторний» метод. За таким методом центр ваги переносився на самостійне читання літератури під керівництвом консультанта, який повинен був надавати пояснення студентам, якщо виникали запитання. Такі бригадні методи у вищих навчальних закладах не виправдали себе.

На жаль, і на сьогодні залишається дискусійним питанням читання лекційного матеріалу. Деякі люди вважають, що лекція призводить до пасивності студентів, студенти також не критично сприймають чужі думки, це призводить до загибелі самостійності слухачів [1]. Є думка, що лекція – це школярство, втрачається велика кількість часу, та лекція вбиває присмак до самої науки [2, с. 6]. Але ми вважаємо, що під час читання лекційного матеріалу засвоюється більша кількість інформації, оскільки інформація зоровим каналом сприймається швидше, ніж слухом. Також не потрібно забувати такий чинник, як сприйняття лекцій. Воно відбувається серед студентів не однаково. Неодноразово ми спостерігали, що деякі студенти взагалі не можуть знайти логічний ланцюг, за яким викладається лекція, і студент починає механічно записувати весь матеріал, не розуміючи його. Але незважаючи на всі ці моменти, лекція залишається найголовнішим джерелом знань для студента. Лекція – це є особисто науково-педагогічна творчість самого лектора. Саме викладач через лекцію дає студентові свої наукові ідеї, ставлення до предмета, стимулює студента до активного мислення.

Роль лекцій у навчальному процесі всебічно та глибоко вивчалась провідними педагогами та психологами Є.Н Мединським, С.І. Архангельським, В.К Дашлегером, А.М.Алексюк [3-6] та ін.. Автори вважають, що лекції належить провідна роль у навчальному процесі.

Як показав літературний пошук [7-13], лекція у вищих навчальних медичних закладах несе на собі велику кількість функцій: орієнтаційну, інформаційну, світоглядну, інтеграційну, виховну, логіко-методичну, методичну та організаційну.

Всі функції лекцій в медичному закладі спрямовані на ознайомлення студентів з основним змістом, принципами, закономірностями предмета вивчення, перспективи розвитку медичної освіти в країні, у світі. Наприклад, світоглядна функція формує у студентів певну систему знань про природу, суспільство. За допомогою цієї функції формується певна форма мислення майбутніх лікарів. Інша функція інтеграційна. Завдання цієї функції полягає в тому, що при читанні лекційного матеріалу відбувається зв'язок між медичною теорією і практикою охорони здоров'я, між медичною наукою та технологіями лікувальної та профілактичної роботи.

Також лекції досить насиченні інформацією, та вони не можуть увібрати в себе увесь матеріал курсу, тому її продовжують вивчати на семінарських та практичних або лабораторних заняттях, на самостійних опрацюваннях студентів. Але на нашу думку, лекції та самостійна робота не повинні розглядатися як альтернативні форми навчання, навпаки, ці форми мають одна одну доповнювати і бути неефективними одна без іншої. Саме лекційний матеріал вимагає самостійної роботи студента: перевірка правильності написання формул, основних понять та хімічних законів, наведення додаткових пояснень або опрацювання даного матеріалу, опрацювання матеріалу, який тільки буде читатися на лекції. Студенти можуть впізнати тему наступної лекції на стендах, які розташовані на кафедрі. Як показує досвід, під час доопрацювання лекційного матеріалу найкраще використовувати один-два посібники різних авторів. Це дозволяє студенту побачити різні підходи до вирішення однієї проблеми, знайти додаткову інформацію та альтернативні пояснення незрозумілих моментів під час читання лекції. Цікавим моментом є той факт, що 75% навчального матеріалу студенти засвоюють, коли спочатку опрацьовують самостійно лекційний матеріал, а потім прослуховують цей же матеріал на лекції. Якщо студент прослуховує лекцію без попереднього опрацювання, він засвоює лише 10% інформації.

Доопрацювання лекційного матеріалу, на думку психологів, варто здійснювати в той самий день, коли була прослухана лекція. Дослідження засвідчують, що в такому випадку лекційний матеріал засвоюється в повному обсязі, при доопрацюванні через день засвоюється 50% матеріалу, а через два-три тижні – ефективність засвоєння ще нижча. Таким чином, лекція організовує та спрямовує студента до самостійної роботи. На нашу думку, найкраще, коли студент складає опорний конспект лекцій, який містить найважливішу, логічно-структурну інформацію. Цей конспект студент при читанні лекції потім доповнює.

При читанні лекції студентам-першокурсникам пропонуємо правильно вести лекційний зошит, а саме:

- 1) залишати поля для того, щоб потім зробити робочі помітки (як під час самої лекції, так і при подальшій роботі з конспектом, відмічати ступінь важливості матеріалу за допомогою знаків «+», «-»);
- 2) залишати відстань між рядками, для подальшого доповнення матеріалу, виправлень, для пояснення скорочень, які були зроблені під час лекції.

Читання лекції – це майстерність викладача. Від цієї майстерності залежить як саме він буде викладати матеріал з відповідної дисципліни. Наприклад, можна викладати лекцію *традиційно* або *інформативно*. Саме такий тип лекції ми використовуємо найчастіше на перших курсах, де студенти ще не мають великої

кількості знань та навичок. Під час такого викладу лектор передає студентові готові знання за допомогою свого монологу. Лектор спочатку дає інформацію, спосіб та алгоритми розв'язку проблем, а потім приклади, на яких можна напрацьовувати знання, вміння й навички.

Другий тип викладання матеріалу – лекції *дискусійного* характеру. Ці лекції наближають студента до пошукової та дослідної діяльності. За допомогою таких лекцій викладач наближається до досягнення трьох цілей: засвоєння теоретичних знань студентами, розвитку у студентів теоретичного мислення, формування пізнавального інтересу до дисципліни та розвитку професіональної мотивації майбутнього спеціаліста. У вищих медичних навчальних закладах дискусійні лекції читаються під час проведення клінічної практики, на якій демонструється лікарське мислення, де відбувається постановка діагнозу, у плануванні процесу лікування та розглядаються наслідки даного лікування. Студенти мають певний багаж знань з інших дисциплін, вони вміють проводити аналогію між предметами, знаходити зв'язки між дисциплінами. Ми також використовуємо цей тип лекцій при читанні «Аналітичної хімії», «Фізичної та колоїдної хімії» на старших курсах.

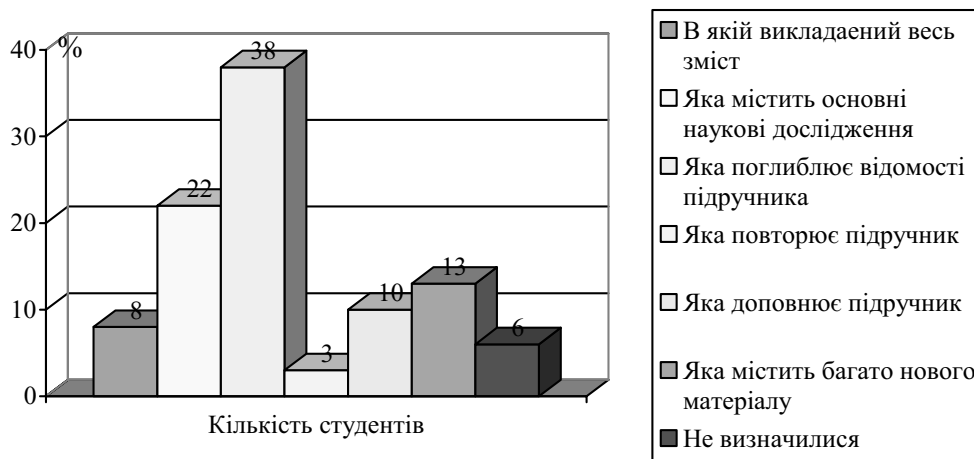
Цікавим є той момент, що у Віденському університеті дискусійна лекція триває 3-3,5 години і складається з чотирьох основних етапів [14, с. 192; 15]. На початку заняття, перший етап, лектор пропонує 8-10 тестових завдань, кожен студент обдумує ці питання за 10-15 хвилин, потім студенти розподіляються на команди по 6-8 чоловік у кожній, і лектор знову пропонує ті ж самі запитання для обговорювання їх вже в команді (це складає 20-25хв.). На II етапі студенти шукають правильні відповіді на поставлені запитання спільними зусиллями. Далі лектор на екрані показує питання, а кожна команда піднімає картку з правильною, на їхню думку, відповіддю. На III етапі студенти шляхом обговорювання відповідей вступають у дискусії, намагаються дійти згоди, якщо відповіді не збігалися (займає 25-30 хвилин). Увесь цей час студенти працюють самостійно, лектор лише координує їх дії. На IV етапі, який займає 90 хвилин, відбувається лекція у традиційному розумінні, де лектор змістовно пояснює та аргументує помилки.

Цей метод апробований нами на практичних заняттях з «Фізичної та колоїдної хімії», що продемонстрував свою ефективність у розвитку інтелектуальних здібностей студентів. Головною рисою такого методу є мистецтво викладача утримувати широкий інтелектуальний простір під час діалогу з урахуванням розмаїття думок студентів, а не дотримуватися дидактичних інструкцій. Ця навчальна технологія передбачає орієнтацію на метод спроб та помилок, аналіз випадкових варіантів.

Різниця між інформаційною лекцією та дискусійною полягає в тому, що інформаційна направлена на запам'ятовування матеріалу, а дискусійна лекція направлена на розвиток теоретичного мислення. Внаслідок дискусійної лекції студент не запам'ятовує отримані знання, а він їх самостійно напрацьовує та переживає.

Під час лекцій викладачі намагаються побудувати взаємини між викладачем - лектором та студентами. На наш погляд це – також є один із вагомих важелів в розумінні лекційного матеріалу студентами. Цей момент у вищій школі визначається метою і принципами навчання. Тобто викладачі повинні дуже чітко формулювати свій курс, намагатися наводити доступне пояснення важко засвоєних моментів. Лектор намагається створити мікроклімат на лекції доброзичливості і вимогливості одночасно. Від лекції до лекції поступово збільшується рівень наукового викладу матеріалу. Намагаємося розвинути активність і самостійність мислення студентах.

Нами було проведено анкетування, в якому взяло участь 192 респондента фармацевтичного факультету з 2007–2009 років. При відповіді на запитання: «Яку лекцію доцільно конспектувати?» студенти дали наступні відповіді:

З отриманих даних ми спостерігаємо: студентам найцікавіше слухати та конспектувати лекцію, яка дає поглиблені відомості про дисципліну, яку вивчає студент (38% студентів). Не викликає зацікавленості лекція, яка повторює підручник (лише 3% студентів були за такі лекції).

Опираючись на власний педагогічний досвід та узагальнюючи думки, висловлені в роботах провідних учених, ми вважаємо, що на сьогодні лекційна форма занять не втратила своєї актуальності й має велику кількість переваг порівняно з іншими формами навчання студентів, оскільки:

- лекція, на відміну від підручників, методичних посібників, оперує великою кількістю новітніх наукових досягнень, і саме під час лекції відчувається специфіка та підготовка аудиторії;
- лекція здатна озброїти студента новими знаннями та надихнути його на більш детальний розгляд даного матеріалу, тим самим викликати активні дії для пошуку відповідей на запитання, які виникають або виникали під час читання лекції;
- лекція відкриває можливості сприйняття аудиторії, контакту лектора та студентів. Під час читання лекції відчувається лектором мікроклімат, який утворюється в процесі викладання матеріалу, і викладач може вносити зміни під час викладання інформації;
- лекційне викладання, на яке витрачається дві академічні години, несе в собі велику кількість інформаційного матеріалу, і воно дуже корисне студентові. Лекція дає можливість за короткий проміжок часу побачити логічну структуру навчального матеріалу, ознайомитися з методологією науки, її практичним застосуванням. Студент під час лекції отримує необхідні знання, на які йому необхідно було б витратити велику кількість часу, виконуючи самостійну роботу;
- лекції мають особливе професійне значення для студентів, тому що студент як губка поглинає необхідні уміння, навички, які потім відіграють важливу роль у становленні та формуванні майбутнього спеціаліста, у формуванні наукового мислення студентів.

Список використаних джерел

1. Сусь Б.А. Дидактичні та методичні основи активації самостійної діяльності студентів при різних формах занять з фізики: навч.-метод. посіб. / Сусь Б.А. – К. : КВТУЗ, 1996. – 196 с.
2. Ильина Т.А. Лекция в высшей школе / Ильина Т.А. – М. : Знание, 1977. – 79 с.
3. Мединский Е.Н. Лекция как метод учебной работы в педагогических учебных заведениях. / Мединский Е.Н. – М. : Мос.гос.пед.ин-т., 1935.

4. Архангельский С.И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерностные основы и методы. / Архангельский С.И. – М. : Высшая школа, 1980. – 368 с.
5. Дахшлегер В.К. Лекция как метод работы в вузе / В.К. Дахшлегер // Советская педагогика. –1943. – №4. – С. 13-18.
6. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія / Алексюк А.М. – К. : Либідь, 1998. –560 с.
7. Архангельский С.И. Лекции по теории обучения в высшей школе / Архангельский С.И. –М. : Высшая школа, 1974. – 384 с.
8. Васильева К.Г. Лекция – ее особенности и место в курсе эпидемиологии / К.Г. Васильева // Журнал микробиологии, эпидемиологии и иммунологии. – 1986. – №11. – С. 104-107.
9. Дулов А.И. Логико-структурный курс педагогики / Дулов А.И. –Иркутск. Изд-во Иркутского ун-та, 1985. – 304 с.
10. Зиновьев С.И. Учебный процесс в советской школе / Зиновьев С.И. –М. : Высшая школа, 1968. – 355 с.
11. Низамов Р.А. Дидактические основы активации учебной деятельности студентов / Низамов Р.А. –Казань: Изд-во Казан.ун-та, 1975. –302 с.
12. Никандром Н.Д. Система организационных форм обучения в педагогическом институте / Никандром Н.Д., Петрова Е.Д. // Содержание, методы и формы обучения в педагогическом институте. – 1992. – С. 3-14.
13. Стефановская Т.А. Система и методика преподавания педагогических дисциплин в вузе / Стефановская Т.А. –Иркутск: Изд-во Иркутского ун-та, 1992. –384 с.
14. Досвід Віденського медичного університету в реформуванні системи освіти. Перспективи співпраці / [Авдеев О.В., Багній Н.І., Вайда А.Р. та ін.]; під ред.. Л.Я. Ковальчука. – Тернопіль : ТДМУ «Укрмедкнига», 2006. – 290 с.
15. Carol J.V. A Model for Learning / J.V. Carol // Teachers College Record. -1963.– №64. – P. 723-724.

The article deals with the role of a lecture in educational process and its function in higher medical schools. The influence of teaching lecture material on cognitive interest and future experts professional motivation development has been examined. The method of conducting of lecture material and elaboration of lecture material method were suggested. Two types of a lecture material teaching possible to use on the first-year of studies at in medical schools were presented.

Key words: *lecture, educational process, professional motivation, conducting lectures, lecture method, lecture types.*

УДК: 376-056.263:376.035:316.614](091)(477)

Шевченко В.М.

ПРОБЛЕМА ВХОДЖЕННЯ ОСІБ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ В СОЦІАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ (ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ)

У статті автор висвітлює історичний аспект входження осіб з порушеннями слуху в соціальне середовище та зазначає про проблеми. Автор наводить конкретні приклади та звертає увагу на зарубіжний досвід у цьому питанні. Пропонує свій варіант його вирішення.

Ключові слова: *особи з порушеннями слуху, глухі діти, інтеграція, соціальне середовище, спеціальні заклади.*

Проблема входження осіб з порушеннями слуху в соціальне середовище належить до найстаріших соціально-педагогічних проблем. Вона особливо актуалізувалася з виникненням спеціально організованого навчання і виховання дітей з порушеннями